

VILNIAUS ŠV. JUOZAPO KUNIGŲ SEMINARIJA

**„Netiesinis“ Kristus
Česlovo Kavaliausko teologijoje**

Autorius: Mozė MITKEVIČIUS (I k.)

Vilnius, 2006-2007

TURINYS

TURINYS	2
ĮVADAS	3
I SKYRIUS: „Netiesinės“ teologijos atsiradimo terpė (kai kurie Česlovo Kavaliausko biografijos bruožai).....	6
II SKYRIUS: Pagrindinės prielaidos „netiesinei“ teologijai	9
1. Graikų ir scholastinės filosofijos krizė.....	9
2. „Netiesinės“ fizikos atradimai ir „netiesinė“ teologija	11
3. Šv. Rašto argumentai.....	12
III SKYRIUS: Naujos kristologijos būtinybė ir „Netiesinis“ Kristus	14
IV SKYRIUS: „Netiesinis“ Kristus kaip Išganymo visuotinumai	17
IŠVADOS.....	20
BIBLIOGRAFIJA	21

ĮVADAS

„Pažinojau ir pažįstu Lietuvoje daug gabių kunigų. Tarp jų yra ir talentingų, bet tik vieną laikau geniali: Česlovą Kavaliauską“¹, – tokiais žodžiais kun. Vaclovas Aliulis pradeda Č. Kavaliauskui skirtą nekrologą. Kitą sykį, kalbėdamas per “Mažosios studijos” laidą, tas pats garsus dvasininkas Č. Kavaliauską pavadino vieninteliu originaliu pokario Lietuvos katalikų teologu. Toks apibūdinimas yra juo reikšmingesnis, kai prisimeni, jog Č. Kavaliauskas be ekstremaliomis sąlygomis baigtų studijų Kauno kunigų seminarijoje niekur kitur teologijos nestudijavo ir niekada neturėjo jokių mokslinių laipsnių. Jis – savamokslis teologas, o pritaikant žinomą posakį – teologas iš Dievo malonės, kuriam teologija buvo ne tik mokslas, bet ir gyvenimo būdas. Dar vienas Č. Kavaliausko fenomeno bruožas – tai gyvas ir aistringas asmeninis tikėjimas, suteikęs jo teologijai ypatingos jėgos, patrauklumo bei įtaigumo. Jis pats yra pabrėžęs, kad “teologijos pagrinduose visuomet turi būti tikėjimas”². Č. Kavaliausko straipsniai ir knygos, o ypatingai dvejus metus per radiją reguliariai transliuoti jo komentarai biblinėmis temomis parodė, kad teologijos klausimai gali būti įdomūs ir svarbūs ne tik siauram, uždaram specialistų ratui, bet ir labai platiems visuomenės sluoksniams, netgi tai daliai žmonių, kuri nesusitapatina su institucine katalikybe. Tai iš tiesų geros ir autentiškos teologijos požymis.

---

¹ Aliulis V., „In memoriam kun. Česlovas Kavaliauskas“, in *Dienovidis* 9 (1997).

² Č. Kavaliauskas, *Trumpas teologijos žodynas*, 151.

Originalioji Č. Kavaliausko teologijos pusė – tai jo suformuluota ir plačiai skelbta „netiesinio“ Kristaus idėja. Skirtingais gyvenimo laikotarpiais jo teologinius ieškojimus įtakojo Josepho Ratzingerio, Karlo Rahnerio, Karlo Barθο, Emilio Brunnerio, Sørenso Kierkegaardo, lietuvių filosofo Antano Maceinos darbai, kuriuose įvairiais pavidalais iškyla „kitokio“ Kristaus vizija. Nusitaikęs į ją visu savo intelekto pajėgumu, poetine intuicija ir tikėjimo aistra, Č. Kavaliauskas išpuoselėjo naują ir visiškai originalią Jėzaus asmens ir jo dovanojamo Išganymo sampratą, kuri, gerokai praplėtusi pirmojo laisvės dešimtmečio Lietuvos katalikų savimone, tebėra aktuali ir šiandien.

Tiesa, susistemintų teologijos veikalų šis kunigas nepaliko, jo raštai gali pasirodyti padiriki, tačiau nereikia pamiršti, kad jis yra Naujojo ir kai kurių Senojo Testamento knygų vertėjas iš originalo kalbų, taip pat Ignoto Antiochiečio laiškų, Euzebijaus Cezariečio „Bažnyčios istorijos“ ir kitų krikščionybės šaltinių vertimų autorius. Tai liudija ne tik Č. Kavaliausko darbštumą ir erudiciją, bet taip pat rodo, kad jo teologinės išvalgos, be moderniujų autorių, turėjo solidų biblinį ir patristinį pagrindą, kas yra būtina norint gilintis į Jėzaus asmenį ir Išganymo slėpinį.

Darbe bus mėginama pažvelgti į aplinkybes, kuriomis radosi prielaidos „netiesinio“ Kristaus teologijai susiformuoti, taip pat paminėti argumentus, grindžiančius šios teologijos būtinybę, ir įvertinti jos teikiamas galimybes.

Terminą „netiesinis“ Kristus Č. Kavaliauskui pasiūlė modernioji fizika, todėl būtina aptarti ir kai kuriuos šios mokslo šakos aspektus.

Kursiniam darbui naudoti periodiniuose leidiniuose publikuoti Č. Kavaliausko straipsniai, taip pat jo sudarytas „Trumpas teologijos žodynas“ ir studijų, straipsnių ir pokalbių rinkinys „Tarp fizikos ir teologijos“. Remtasi Josepho Ratzingerio veikalu „Krikščionybės įvadas“ ir kita literatūra.

Susidomėti šia tema labiausiai paskatino unikali kunigo Č. Kavaliausko asmenybė, jo pateiktas tikėjimo liudijimas „iki mirties“, jo niekada nesusvyravęs ir nepasikeitęs gyvenimo ir kunigiškosios tarnystės principas „per Kristų, su Kristumi ir Kristuje“. Šis teologas ne tik ieškojo naujų teologijos kelių, bet pats

nuolat kurstė savyje susižavėjimą ir užsidegimą Kristumi. Tik iš tokio nusiteikimo galėjo atsirasti kad ir šie jam labai būdingi sakiniai: „Aš jaučiu, kad Kristus – netiesinis, paradoksalus, poetiškas asmuo. Tai toks simpatiškas Dievas. Gerasis Ganytojas!”³.

Kita vertus, šiais metais minimos dešimtosios Č. Kavaliausko mirties metinės, tad šiuo kukliu darbeliu norėta prisidėti prie pagarbos ir dėkingumo pareiškimų, kuriuos iškilajam dvasininkui reiškia mūsų katalikiškoji visuomenė. Galiausiai jo suformuluota ir paskelbta „netiesinio“ Kristaus teologija yra šiandieninio mąstymo koncepcijomis grįsta teologija, atverianti naujas perspektyvas Bažnyčios kerygmai ir praktinei sielovadai, todėl neabejotinai aktuali, verta dėmesio ir gilesnės analizės.

---

³ Č. Kavaliauskas, „Kaip atpažįstame Kristų“, in Šiaurės Atėnai 33 (1993), 5.

I SKYRIUS

„Netiesinės“ teologijos atsiradimo terpė
(kai kurie Česlovo Kavaliausko biografijos bruožai)

„Netiesinio“ Kristaus sąvoka Č. Kavaliausko teologijoje nebuvo atsitiktinė. Ji atsirado kaip ypatingos žmogiškosios patirties, daugialypių studijų ir autentiško tikėjimo pasekmė. Teologija, šio kunigo įsitikinimu, privalo vadovautis „ne tikėjimo teorija, o jo teikiamu regėjimu ir keliamais reikalavimais“⁴, tad ir pats krikščioniškosios teologijos centras – Kristaus asmuo – Č. Kavaliauskui pirmiausia buvo tiesos ir egzistencijos klausimas.

Pavadinęs Č. Kavaliauską „vienu didžiausių Lietuvos kunigų ir teologų“, poetas Sigitas Geda apgailestauja, jog iki šiol dar nesame suvokę, „kaip, iš kur, kokių išgyvenimų ir kokio proto jėga gimė modernioji lietuvių teologija“⁵. Mintis apie „netiesinę“ teologiją ir „netiesinį“ Kristų galėjo atsirasti tik „netiesinės“ gyvenimo istorijos kontekste. „Nebuhalterinį“ Dievą tikėjęs ir skelbęs žmogus turėjo pats būti toli nuo bet kokios rūšies buhalterijos. Apvaizda Č. Kavaliauskui ir lėmė tokį likimą, kuris buvo palankus kitoniškai Kristus vizijai atsirasti ir išsivystyti.

Kun. Česlovas Kavaliauskas gimė 1923 m. Pumpėnų parapijoje, Pasvalio rajone. Kaune baigė pradinę mokyklą ir „Aušros“ berniukų gimnaziją, 1941 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją. 1946 m. vysk. T. Matulionio slapta išventintas

---

⁴ Č. Kavaliauskas, *Trumpas teologijos žodynas*, 151.

⁵ S. Geda, „Kunigo Česlovo Kavaliausko atminimui“, in *Šiaurės Atėnai* 10 (1997), 2.

į kunigus. Po šventimų kuri laiką kunigavo Kelmėje ir Žasliuose. Teigiama, kad jis buvo susijęs su partizaninio judėjimo dalyviais, slapta aukodavęs Mišias ir teikdavęs sakramentus “miško broliams”⁶. Nenuostabu, kad 1950 m. gruodžio 20 d. kunigas buvo suimtas ir vėliau “ypatingojo pasitarimo” nuteistas 10 metų kalėti. Atsidūręs Norilsko griežto režimo lagerių telkinyje Gorlage, jau pačią pirmą dieną patyrė kraupią sovietinės baudžiamosios sistemos realybę. Akademikas Antanas Buračas (Č. Kavaliausko seserėnas) yra pasakojęs, kaip kunigo akivaizdoje buvo demonstratyviai įvykdyta egzekucija dviem jauniems kaliniams⁷. Pats Č. Kavaliauskas buvo pasmerktas vergiškam darbui šachtose, tampė sunkius ažuolinius pabėgius, iki kelių stovėdamas vandenyje. Jis ėjo ir kalinių kapeliono pareigas, o mirus Stalinui, 1953 m. vasarą aktyviai dalyvavo bendrame lietuvių ir ukrainiečių sukilime *Medvežji Ručji* lageryje. Č. Kavaliauskas sukūrė garsųjį šio sukilimo himną ir nupiešė herbą. Numalšinus sukilimą, kunigas kartu su kitais jo vadovais buvo nuteistas sušaudyti. Politinės permainos Kremliuje lėmė, kad mirties nuosprendis jam nebuvo įvykdytas. Būsimasis teologas atsidūrė Kolymos pusiasalyje Magadano srityje, ypatingo režimo lageryuose. Kasdien po dvi pamainas, prižiūrimam sargybinių, siaučiant pūgoms ar užėjus poliarinei nakčiai jam teko dirbti šachtoje. Vis dėlto netgi tokiomis sąlygomis jis sugebėjo savarankiškai studijuoti aukštąją matematiką, teorinę fiziką, anglų bei japonų kalbas, prisidėti prie pagrindinio kalinių laikraščio „Toli nuo tėvynės“ leidimo⁸. Lietuvoje likusi jo sesuo, pati sunkiai besiversdama, siūsdavo jam į lagerį anglų literatūros klasiką ir TSRS Mokslų akademijos leidžiamą žurnalą „*Atomnaja fizika*“.

Nepaisant tokių išgyvenimų, Č. Kavaliauskas retai kada prisimindavo lageryuose praleistus metus. Tik sykį per pokalbį „Mažosios studijos“ laidoje⁹ jis šiek tiek dalijosi nelaisvės patirtimi. Bet ir tuomet jis kalbėjo kitaip nei daugelis panašaus likimo žmonių. Užuoat aukštines savo kančias ar siuntęs prakeiksmus

⁶ Č. Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, 275.

⁷ Žr. S. Geda, „Kunigo Česlovo Kavaliausko atminimui“, in Šiaurės Atėnai 10 (1997), 2.

⁸ Žr. Č. Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, 276.

⁹ Žr. Č. Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, 170-274.

nežmoniškai sistemai, jis tenorėjo visur matyti Dievo malonės veikimą, gelbėjusį jį nuo pražūties. Jis prisiminė, kaip vieno etapo metu neklausė sargybinio draudimo rūkyti ir vos išvengė sušaudymo; kitąsyk šachtose su mažyte lempe ant kaktos jis vienas nukeliavęs septynis kilometrus ir buvo per plauką nuo mirties. Arba kraupi istorija, kaip vieną naktį lageryje kriminaliniai nusikaltėliai grąžtais sutrupino dešimties vyrų kaulus. Č. Kavaliausko įsitikinimu, tik gailestingoji Dievo Apvaizda saugojusi jį nuo pražūties¹⁰.

Baisios, nežmoniškos lagerių sąlygos, sovietinio režimo žiaurumas bei iš to kylančios kančios, nuolatinė mirties grėsmė, ribinės gyvenimo situacijos ir žūtbūtinės pastangos nepasiduoti kūrė unikalią patirtį, iš kurios paskui rutuliojosi visiškai teologinės mintys. Perėjęs tikrą žemės pragarą, Č. Kavaliauskas pradeda matyti ir skelbti „netiesinio“ Kristaus paveikslą.

---

¹⁰ Č. Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, 170-172.

II SKYRIUS

Pagrindinės prielaidos „netiesinei“ teologijai

„Netiesinio“ Kristaus ilgesį ir paieškas Č. Kavaliauskui įtakojo ne tik ekstremalios gyvenimo situacijos lageryje ar vėliau Lietuvoje, kilnojant kunigą iš parapijos į parapiją. Globaliniai evoliucijos reiškiniai, stulbinami tikslųjų mokslų pasiekimai, gerokai praplėtę minties ir žodžio erdves, taip pat stūmė Č. Kavaliauską į naujosios kristologijos paieškas. Kunigo nuomone, tikslųjų mokslų suartėjimas su humanitariniais mokslais buvo pašauktas kurti naują pasaulėžiūrą, kuri keistų žmogaus mąstymo kryptį bei taktiką.

1. Graikų ir scholastinės filosofijos krizė

Daugelyje savo straipsnių ir pokalbių Č. Kavaliauskas nurodo scholastinės filosofijos krizę. Jis cituoja Czesławą Bartniką, kuris teigia, kad tikėjimo sąvokos, išpraustos į antikinio pasaulio kontekstą ir neatsižvelgiančios į istorinių įvykių eigą, tampa abstrakčiomis ir neatitinkančiomis mūsų supratimo lygio¹¹. Neatmesdamas graikų ir scholastinės filosofijos kryptį kaip ydingų ir klaidingų, jis pabrėžia, kad šiandieninis pasaulio ar žmogaus suvokimas negali būti aiškinamas jų dvasia, kadangi tikėjimo tiesas būtina aiškinti remiantis šiuolaikinio mąstymo ir kultūros koncepcijomis, įtakotomis modernių mokslų, pavyzdžiui, moderniosios fizikos, matematikos, kosmologijos, psichologijos ir kt.

---

¹¹ Žr. Č. Kavaliauskas „Teologija šiandien“, 4.

Vieną iš postūmių praturtinti teologiją tikslųjų mokslų atradimais bei išvalgomis Č. Kavaliauskui duoda garsus Josepho Ratzingerio veikalas „Krikščionybės įvadas“, kurį teologas buvo perskaitęs originalo kalba tuoj pat po jo pasirodymo. Kunigui imponuoja tikėjimo apibūdinimas, kurį pateikia Ratzingeris cituodamas XVIII a. prancūzų jansenisto Sen Siurano mintį: tikėjimą sudaro daugybė prieštaravimų, kuriuos palaiko malonė¹². Ratzingeris randa daug racionalumo ir danų fiziko Nielso Bohro pastabose, kuris įvedęs į fiziką papildomumo principą, daro nuorodą ir į teologiją, esą dieviškasis gailestingumas ir teisingumas galėtų būti aiškinamas panašiu būdu. Papildomumo dėsnis, kurį Č. Kavaliauskas drąsiai įtraukė į krikščioniškąją filosofiją ir teologiją, jam taip pat reiškė, jog žmogus visus reiškinius mato ir suvokia ribotai, tik iš vienos pusės, o antroji pusė lieka nepastebėta, ir tai esą padeda mums suvokti, kuo dieviškasis žvilgsnis iš esmės skiriasi nuo žmogiškojo. Č. Kavaliauskas populiariai aiškina: „Fizikos eksperimentuose mes matome tikrai arba atominę dalelę, arba kvantinę dalelę, arba bangą. Ir kartu fizika moko, jog šviesos kvantas yra ir dalelė, ir banga vienu metu“¹³. Bendraudamas su kitu žmogus vadovaujasi savo pasaulėžiūra, nuostata, įgūdžiais ir pagal tai vertina kitą, tačiau visiškai nebando įsigilinti į kito pasaulėžiūrą, nuostatas ir įgūdžius, į kito vidų. Taip atsiskleidžia žmogaus vienpusiškumas bendravime su kitu. Kristus praktiškai realizuoja fizikinį papildomumo principą. Jis nevertina jokio įvykio, fakto tik iš vienos pusės, bet žvelgia į visą žmogų ir mato jo esmę¹⁴.

Grįžkime prie Josepho Ratzingerio, kuris, kalbėdamas apie modernių mokslų primatą scholastinės filosofijos atžvilgiu, rašo:

Gal šiandienės fizikos teorija bus mums naudingesnė nei Aristotelio filosofija. Modernioji fizika žino, kad apie medžiagos struktūrą galima kalbėti tik įvairių pradinių taškų aproksimacijos atžvilgiu. (...) Kodėl gi dabar negalėtume pamėginti suprasti, kad klausdami apie Dievą, neturime ieškoti galutinės aristotelinės definicijos, apimančios visumą? Verčiau centruokimės į aibę nuo stebėjimo taško priklausančių aspektų, kurių negalime matyti iškart, tačiau galime juos sujungti, nedarydami galutinės išvados. Čia mes susiduriame su tikėjimo ir moderniosios

¹² J. Ratzinger, *Krikščionybės įvadas*, 100.

¹³ Ten pat, 212.

¹⁴ Ten pat, 262.

mąstysenos sąveika. Šių dienų fizika mąsto tokiu būdu, peržengdama Aristotelio logikos struktūrų ribas, matyt ir dėl naujo matmens, kurį atvėrė krikščioniškoji teologija – jos mąstymo papildomumo principu¹⁵.

Č. Kavaliauskas daug sykių kartoja, kad Aristotelio filosofija ir jos įtakoje atsiradęs tomizmas išsisėmė, o šiandieninė modernioji fizika, sąveikaudama su teologija, Kristaus suvokimui gali pasitarnauti labiau. Pasak teologo, filosofines pastangas paaiškinti būties dėsnius pavaduoja universalūs fizikos pažinimo principai ir evoliucijos bei begalybės fenomenų įvaldymas¹⁶. Č. Kavaliauskas pradeda lyginti tikėjimo ir tikslųjų mokslų modelius, kurių turinys užpildo filosofijos terpėje atsiradusią nišą. „Netiesiškumo“ srityje ypatingai išskyla matematika, kurios dėka nekintamųjų dydžių jūroje, galima atrasti ribotą skaičių kintamųjų – parametrų ir taip sumažinti lygčių skaičių. Tikslieji mokslai išugdo suvokimą, kad tikrovė yra daugiavariantė.

2. Netiesinės fizikos atradimai ir „netiesinė“ teologija

Moderniojoje fizikoje įvyko lūžis, kada matematikos pagalba fizika įvaldė netiesinius tikrovės reiškinius ir ėmė perprasti iki tol žmogui nepasiekiamas tikrovės sritis. Šių reiškinių analizė atskleidžia „netiesinį“ fizikos pobūdį. Netiesinės fizikos sričiai priskiriami saviorganizacijos (sinergetikos) procesai, kuriems netaikomas superpozicijos (sumavimo) principas¹⁷. Konkretūs netiesinės fizikos pavyzdžiai išsamiau paaiškina veikimo principus. Č. Kavaliauskas, kalbėdamas apie netiesinę fiziką, nurodo, kad netiesinėse sistemose superpozicijos principas praranda veiksmingumą. Tai reiškia, kad, pavyzdžiui, dviems priežastims - A (tarkime, kad jos poveikis lygus 2) ir B (tarkime, kad šios poveikis lygus 3) – vienu metu veikiant sudėtingą sistemą, jų veikimo suma (superpozicija) bus ne 5 ar 6 (kaip būtų logiška manyti vadovaujantis klasikine fizika ar matematika), bet 15, ar 20, ar net 0. Toks gali būti netiesinės fizikos rezultatas. Pasak teologo, įmanoma, kad sistema į poveikius proporcingai

¹⁵ J. Ratzinger, *Krikščionybės įvadas*, 101.

¹⁶ Žr. Č. Kavaliauskas, *Teologija šiandien*, 6.

¹⁷ Žr. Č. Kavaliauskas, „Teologijos atgimimui“, in Šiaurės Atėnai 41 (1991), 1.

reaguoja tik iki tam tikros ribos, o po to gali padaryti nenumatomą šuolį, kuris duos neprognozuojamą rezultatą¹⁸. Šiai teorijai patvirtinti Č. Kavaliauskas pasitelkia pavyzdį iš moderniosios optikos srities. Štai lazerių pagalba padidinus šviesos srauto intensyvumą, netikėtai skaidraus stiklo savybės pasikeičia - jis tampa nebeskaidrus ir nebepraleidžia šviesos, o neskaidri tamsaus kristalo plokštė tokiomis pačiomis sąlygomis ima praleisti šviesą¹⁹. Kitas pavyzdys iš atominės fizikos srities. Kalbėdamas apie paradokso principą, Č. Kavaliauskas nurodo, kad normaliai elektronas ar kita atominė dalelė, sutikusi energetinį barjerą, yra nepajėgi jo įveikti, tačiau kažkoku būdu elektrodas pralenda pro tą kliūtį. Fizikoje tai vadinama tunelio efektu²⁰.

Minėti moksliniai atradimai pasirodė labai svarbūs teologui. Remdamasis jais, Č. Kavaliauskas ėmė išvelgti „netiesiškumo“ principo pritaikymą teologijai. Netiesinės fizikos analogijas jis aptiko Evangelijose, nes jose aprašytas Kristaus elgesys yra taip pat paradoksalus ir pranokstantis mums įprastą logiką. „Netiesinis“ Kristus yra „netiesinės“ teologijos esmė, skelbiančios tiesą apie maloningos šviesos nužengimą į nuodėmės tamsą.

3. Šv. Rašto argumentai

Modernių mokslų pasiekimai išlaisvina iš stereotipinio mąstymo ir leidžia kitomis akimis pažvelgti į Šventąjį Raštą – „netiesinės“ teologijos atramą. Jame aptinkame kitoki, „netiesinį“ Kristų.

Č. Kavaliauskas dar būdamas klierikas siekė pažinti tiesą iš pirminių šaltinių, todėl pradėjo mokytis graikų kalbos ir studijuoti originalius Naujojo Testamento tekstus. Jis prisimena, kaip vasarą, keliaudamas po Lietuvą, prisėdaves ant griovio krašto šalikelėje ir neskubėdamas gilindavesis į graikiškąjį Naujajį Testamentą. „Graikiškai pradėjau skaityti tarp ramunių. (...) Aš Kristų pažinau, kai po Lietuvą ir šalikelėse skaičiau visa tai. Tai buvo mano

---

¹⁸ Č. Kavaliauskas, *Trumpas teologijos žodynas*, 267.

¹⁹ Žr. Č. Kavaliauskas, „Dialektinė teologija ir nūdiena“, in Lietuvos sargas 1 (1992), 105.

²⁰ Č. Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, 222.

giliausias pažinimas. Aš susižavėjau, nujaučiau kas ten yra“²¹. Graikiški veiksmažodžiai, jų formos atvėrė tuometiniam klierikui teksto autentiškumą ir nepadailintą prasmę, vis labiau kritikuodami lotyniškąją tradiciją, įsiamžinusią scholastinėje teologijoje. „Ir štai kas vis labiau ir labiau stebino: Evangelijos Jėzus nė kiek nepanašus į Jėzų iš lotyniškųjų traktatų su jų substancijomis, prigimtimis, hipostazėmis, atskiromis sielomis ir t.t.“²².

Šventasis Raštas Č. Kavaliauskui atsivėrė kaip pilna paradoksų ir „netiesiškumo“ knyga, apreiškianti visai kitoki nei buvo manyta anksčiau Kristaus paveikslą. Naujajame Testamente aptinkamas Kristaus „netiesiškumas“ tampa „netiesinės“ teologijos, skelbiančios malonės ir gailestingumo sklidiną Dievą, pagrindu.

---

²¹ Č. Kavaliauskas, „Kaip atpažįstame Kristų“, in Šiaurės Atėnai 33 (1993), 4.

²² Č. Kavaliauskas, „Netiesinis Jėzus“, in Šiaurės Atėnai 20 (1991), 1.

III SKYRIUS

Naujos kristologijos būtinybė ir „netiesinis“ Kristus

Č. Kavaliausko niekuomet nedomino Kristus, panašus į griežtą, pedantišką, smulkmeniškai besilaikantį įstatymo personažą, įkūnijusį buhalterio bruožus, kurio pagrindinė užduotis – skaičiuoti žmonių nusizengimus ar nuopelnus. Atvirkščiai, jį patraukė „nemechaninis“ Jėzus, solidarus atstumtiesiems, susikompromitavusiesiems ir nevykėliams. Jėzus, kuris, nepaisydamas įstatymo reikalaujamos bausmės, dovanoja malonę ir atleidimą. „Jam paprastas nusidėjėlis gali tapti per akimirką šventuoju, jam viskas yra galima, jeigu tik visas žmogus puls jam po kojomis“²³.

Kalbėdamas apie „netiesinio“ Dievo veikimo metodiką, teologas nurodo Pauliaus Laiško romiečiams eilutę: „Kur buvo apstu nuodėmės, ten dar apstesnė tapo malonė“ (Rom 5,20). Šie žodžiai nurodo išganymo planą bei įsikūnijimo slėpinį esant „netiesiniu“. Ypatingai tai atsiskleidžia iš Pauliaus Laiške filipiečiams užrašyto ankstyvosios Bažnyčios himno: „Jis, turėdamas Dievo prigimtį, godžiai nesilaikė savo lygybės su Dievu, bet apiplėšė pats save, priimdamas tarno išvaizdą ir tapdamas panašus į žmones. Jis ir išore tapo kaip visi žmonės; Jis nusizemino tapdamas klusnus iki mirties, iki kryžiaus mirties“ (Fil 2,6-8). Dievas leidžiasi būti apiplėšiamas, gimsta tvartelyje ir galiausiai pakimba ant kryžiaus – didžiausio paniekinimo ir gėdos stulpo.

---

²³ Č. Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, 222.

Jėzus prisiėmė mūsų lygmenį, kuris nė iš tolo negali būti lyginamas su dieviškuoju. Tai reiškia, kad jis savo noru priėmė ribotumą laike ir erdvėje, išspraudė savo pažinimą į kategorijas ir sąvokas, pasirinko diskretinį ir fragmentinį pasaulio suvokimą, tapo toks, koks yra kiekvienas žmogus. Jo žmogiškąją valią supo nežinios bei svyravimų laukas. Jam esmingą įtaką turėjo daryti istorinis bei kultūrinis lygis: jis kalbėjo ir mąstė savo teritorijos ir savo laiko kalba. Jam galiojo ir apribotas pažinimo horizontas, kitaip jis nebūtų buvęs visapusiškas žmogus²⁴.

Apskritai net ir Senajame Testamente griežtas ir teisingas Dievas mėgsta nelogiškus įvykius: štai jauniečiai paveldi sostus ir tampa karaliais, beginkliai izraelitai sausomis kojomis pereina jūrą ir išsivaduoja nuo didžiausios tuometinės politinės ir karinės galybės, paprastas piemuo Dovydas nugali milžiną Galijotą, nevaisingosios moterys sulaukusios gilios senatvės gimdo ir pan. Č. Kavaliauskas vis labiau įsitikina, kad Dievas yra „neprognozuojamas“, jam visa įmanoma, net tai, kas mokslui ar žmogui atrodo neįmanomybė.

„Netiesinio“ Dievo paveikslą labiausiai iliustruoja Evangelijoje skelbiami Jėzaus palyginimai, per kurių nelogiškas atomazgas atpažįstame neįreminamą Dievą. Tokio „nelogiško“ Dievo veikimo pavyzdį, teologas aptinka Mato Evangelijos pasakojime apie šeimininką, samdžiusį darbininkus vynuogynui (Mt 20,1-16). Anksti rytą jis nusisamdo sau darbininkus visai dienai suderėjęs mokėti po denarą. Vėliau jis dar keletą kartų nusamdė kitus darbininkus. Atėjus vakarui ūkvedys sušaukė visus samdinius ir pradėdamas paskutiniaisiais visiems davė po denarą. Vėliausiai nusamdytieji, dirbę vos valandą, gavo tiek pat, kiek ir išdirbę visą dieną. Toks „neteisingumas“ piktina palyginimo personažus, taip pat atrodo nelogiškas ir skaitytojui, tačiau būtent tokia logika vadovaujasi „netiesinis“, neprognozuojamas Dievas, būtent per tokias atomazgas suvokiamas jo paradoksiškas gailestingumas.

Jono Evangelijos 4 skyriuje pasakojamas Jėzaus ir nusidėjėlės samarietės susitikimas prie šulinio. Pasakojime Jėzus, būdamas žydas, prašo jos duoti atsigerti ir tokiu prašymu labai sutrikdo samarietę moterį. Vėliau Jėzus jai apreiškia esąs Mesijas, gyvojo vandens šaltinis ir pasako jai viską, ką ji yra padariusi (Jn 4,7-29). Egzegetų nuomone, eilinis žydas visai stengtųsi aplenkti

---

²⁴ Č. Kavaliauskas, *Teologija šiandien*, 26.

Samariją ir jokiū būdu nekalbėtų su samariete, o Kristus elgiasi nelogiškai, ne taip, kaip reikalauja įstatymas. Jėzus atsiveria tai moteriai kaip gyvybės vanduo, kaip gelbėtojas, Jis neižvelgia jokių kliūčių jų susitikimui ir, nepaisydamas jos nevertumo, dovanoja jai malonę, padaro Gerosios naujienos šaukle.

„Netiesinį“ Kristaus elgesį Č. Kavaliauskas atrasdavo ir kitose Evangelijos vietose. Jau pačioje savo veiklos pradžioje Jėzus „demonstruoja“ nepragmatiškumą bei iracionalumą, pavyzdžiui, pašaukdamas mokiniais būsimus apaštalus, Jis pasirinko tikrai ne pačią geriausią draugiją tokiems rimtiems darbams atlikti. Jėzus pašaukė paprastus ir nuodėmingus žmones, atrodytų to nevertus vyrus, pavyzdžiui muitininką Matą ar karštakošį Petrą, galiausiai Judą, vėliau jį išduosiantį. Racionaliai mąstančiam protui tai sunku iki galo suvokti ir perprasti, bet Jėzaus pasirinkimas vadovaujasi kitais, „neloginiais“ principais. Jis remiasi meile ir malone, kurios visa perkeičia. Galiausiai „nebuhalterinis“ Jėzus atpažįstamas visoje Gerojoje Naujienoje, dar daugiau - „nelinijinis“ Jėzus ir yra Gerosios Naujienos esmė, nes kitaip ji nebūtų nei gera, nei nauja. Žinia, skelbiama per sūnaus palaidūno, tiksliau – gailestingą tėvo palyginimą, per paklydusiosios avies, o tiksliau – gerojo ganytojo palyginimą, per apskriojo prievaizdo, tiksliau – nebuhalterinio šeimininko palyginimą, per įkyriosios prašytojos, tiksliau – nelogiško teisėjo palyginimą, per muitininko, ne fariziejaus nuteisinimą, per našlės skatiką, per paleistuvės, vertos užmėtyti akmenimis, išteisinimą. Galiausiai „netiesinio“ Kristaus kulminacija, pasak Č. Kavaliausko, suspindi ant kryžiaus, kai šalia nukryžiuotam nusikaltėliui Jėzus pažada rojų, atgailaujantį piktadarį tituluodamas pirmuoju šventuoju (Lk 23,39-43)²⁵.

---

²⁵ Plg. Ч. Кавалюскас „Иисус нелінейный“, *Наука и религия* 8 (1991), 19-20.

IV SKYRIUS

„Netiesinis“ Kristus kaip Išganymo visuotinumas

„Netiesinis“ Kristus Č. Kavaliauskui tapo atsakymu į svarbiausius egzistencinius klausimus. Dievo paieška ir gilinimasis į kitokį Jėzų atvedė teologą prie naujo žmogaus ir Dievo santykio supratimo, prie „aš“ ir „tu“ santykio, pažymėto intymia Dievo ir žmogaus meile. Toks santykis įmanomas su „netiesiniu“ Jėzumi, kuris kiekvienam žmogui, su unikaliu likimu ir gyvenimo istorija, yra Išganytojas ir Gelbėtojas. Ne saujelei išrinktųjų, bet visai žmonijai. Kalbėdamas apie Išganymo universalumą, Č. Kavaliauskas pabrėžia, kad Dievo malonė privalo pasiekti kiekvieną nusidėjėlį, nes įsikūnydamas Kristus solidarizavosi su visa žmonija, mirė ant kryžiaus už visus ir prisiėmė sau visų nuodėmes. Pasak teologo, „yra galimybė visiems žmonėms būti išganytiems, net jei per klaidą ir nesuprato Kristaus“²⁶. Toks „nebuhalterinis“ Jėzus yra priimtinas bet kuriam nusidėjėliui. Jis dovanoja malonę net ir didžiausiam, visiškai jos nevertam nusikaltėliui. Slėpingas malonės planas per „netiesinį“ Kristų tapo palankus kiekvienam žmogui. Č. Kavaliauskas kryžiuje atpažįsta visos žmonių giminės išganymo triumfą. „Netiesinio“ ir „nebuhalterinio“ Išganymo pavyzdį randame jau minėtame Luko Evangelijos epizode (Lk 23,39-43).

Kaip pavyzdį Č. Kavaliauskas pateikia ir anglų rašytojo Oscaro Wildo, skandalingos XIX a. pabaigos asmenybės, gyvenimo istoriją. Nuteistas kalėti už

---

²⁶ Č. Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, 183.

homoseksualius santykius, Wildas netenka šeimos ir viso savo turto, susilaukia visuotinės paniekos ir pasmerkimo. Kalėjime, perskaitęs graikišką Naująjį Testamentą, Wildas atsivertė. Po visiškos gyvenimo griūties jis atrado Jėzaus nešamą galimybę pakilti iš nuodėmės, paniekinimo ir skausmo bei pradėti naują gyvenimą. Pasak Č. Kavaliausko, „Jis suprato, kad joks žmogus nevertas Dievo meilės, bet jam taip pat paaiškėjo, kad amžinoji meilė skirta tam, kas jos amžinai nevertas“²⁷. Wildas miršta būdamas kataliku, susitaikęs su Dievu. Č. Kavaliauskui ši gyvenimo istorija yra puikiausias Išganymo pavyzdys. Jam išganymo įrodymas yra žmogaus likimas. Žmogus, kuris netinkamas šventojo pavyzdžiui, tampa Dievo išganymo logikos pavyzdžiu, taip dar kartą patvirtindamas „netiesinio“ Kristaus logiką, kuriai nėra taisyklių. Dievo palankumo žmogui tiesą Č. Kavaliauskas atpažino ne tik kitų žmonių likimuose, bet ir savo paties gyvenime.

Per „netiesinio“ Kristaus perspektyvą žvelgiama ir į eschatologinį, pasaulio pabaigoje pasirodysiantį Kristų. Teologas mėgdavo priminti Apreiškimo knygos eilutes:

Aš išvydau atvirą dangų, ir štai pasirodė baltas žirgas. Ant jo sėdėjo raitelis, vardu Ištikimasis ir Teisusis. Jis teisingai teisė ir kovojo. Jo akys švietė kaip ugnies liepsna, o ant jo galvos buvo daug diademų ir įrašytas vardas, kurio niekas nežino, tik jis pats. Jis apsirengęs krauju permirkusiu drabužiu, ir jo vardas – Dievo Žodis (Apr 19,11-13).

Šiose eilutėse Jėzus pristatomas kaip aukščiausios dieviškos valdžios turėtojas, suverenas, tačiau Č. Kavaliauskui čia ypatingai brangi ir reikšminga rodėsi užuomina apie krauju permirkusius drabužius – Atpirkimo ženklą. Teologas čia matė pasaulio Gelbėtoją, kuris šuoliuodamas per istoriją surenka visų žmonių nusikaltimus ir nuodėmes, atpirkdamas jas savo krauju. Tokį Kristų, krauju permirkusiu drabužiu, pasak teologo, turėtų stengtis pamatyti kiekvienas žmogus²⁸. Tokiam Kristui nėra nuodėmės statomų barjerų, Jis pasiekia kiekvieną

---

²⁷ Č. Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, 101.

²⁸ Žr. Č. Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, 192.

Jo išsiilgusią širdį; tai esąs dieviškosios malonės efektas, „netiesinio“ Kristaus pergalė laikų pabaigoje.

IŠVADOS

Kunigas Česlovas Kavaliauskas pagrįstai laikytinas vienu iškiliausių pokario Lietuvos katalikų mąstytojų ir teologų, įnešusių į moderniąją teologiją naują požiūrį – „netiesinio“ Kristaus sampratą. Ši teologinė išvalga radosi ir vystėsi skaudžiausių patirčių ir ribinių gyvenimo situacijų kontekste. „Netiesinio“ Kristaus atsiradimo būtinybę įtakojo šie veiksniai:

1. Graikų ir scholastinės filosofijos krizė. Filosofija esanti nebepajėgi tikėjimo tiesas aiškinti remiantis šiuolaikinio mąstymo ir kultūros koncepcijomis, įtakotomis modernių mokslų.
2. Tikslųjų mokslų pasiekimai. Netiesinės fizikos sričiai priskiriami saviorganizacijos (sinergetikos) procesai, kuriems netaikomas superpozicijos principas. Tikslieji mokslai praplečia teologijos suvokimą, dovanoja jai naujus horizontus ir naują žodyną.
3. „Netiesinės“ teologijos akivaizdumas Naujajame Testamente. „Netiesinis“ Kristus atpažįstamas iš Jo nebuhalteriško elgesio.

Č. Kavaliauskas kryžiuje atpažįsta visos žmonių giminės išganymo triumfą. Kiekvienas žmogus Viešpačiui yra išimtis, todėl su kiekvienu jis užmezga ypatingą asmeninį santykį ir dovanoja malonę, nepaisydamas „fariziejiškų“ mechanizmų. „Kas puola Kristui į rankas, tas peršoka per visus barjerus. Tai yra mūsų vienintelė viltis“²⁹.

---

²⁹ Č. Kavaliauskas, *Tarp fizikos ir teologijos*, 222.

BIBLIOGRAFIJA

- ALIULIS V., „In memoriam Kun. Česlovas Kavaliauskas“, in *Dienovidis* 9 (1997).
- GEDA S., „Kunigo Česlovo Kavaliausko atminimui“, in *Šiaurės Atėnai* 10 (1997).
- RATZINGER J., *Krikščionybės įvadas*, Vilnius 1991.
- KAVALIAUSKAS Č., *Tarp fizikos ir teologijos*, Vilnius 1998.
- KAVALIAUSKAS Č., *Teologija šiandien*, Kaišiadorys 1995.
- KAVALIAUSKAS Č., *Trumpas teologijos žodynas*, Vilnius 1992.
- KAVALIAUSKAS Č., „Netiesinis Jėzus“, in *Šiaurės Atėnai* 20 (1991).
- KAVALIAUSKAS Č., „Teologijos atgimimui“, in *Šiaurės Atėnai* 41 (1991).
- KAVALIAUSKAS Č., „Kaip atpažįstame Kristų“, in *Šiaurės Atėnai* 33 (1993).
- KAVALIAUSKAS Č., „Dialektinė teologija ir nūdiena“, in *Lietuvos sargas* 1 (1992).
- KAVALIAUSKAS Č., „Иисус нелинейный“, in *Наука и религия* 8 (1991).